

FORUM SHOPPING: IŠRADINGA STRATEGIJA AR PIKTNAUDŽIAVIMAS SAVO PROCESINĖMIS TEISĖMIS?

Rugilė Mikalajūnaitė, Gabija Beglecovaitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

4-o kurso Teisės studentės

Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius

El. paštas: rugile.mikalajunaite@tf.stud.vu.lt gabija.beglecovaitė@tf.stud.vu.lt

Mokslinio straipsnio akademinei kuratoriaus prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius

El. paštas: vytautas.nekrosius@tf.vu.lt

Mokslinio straipsnio praktinis kuratorius vyr. lekt. dr. Sigitas Barakauskas

El. paštas: sigitas.barakauskas@tf.vu.lt

Šiame straipsnyje analizuojamas vienas prieštaringiausių reiškinių – Forum Shopping, kuriuo proceso šalys strategiškai renka palankiausią jurisdikciją ar teismą, siekdamas maksimalios naudos. Tyrimo tikslas – atskleisti šio reiškinio sąlygas, tipus, vertinimą Europos Sąjungos (toliau – ES) ir Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) kontekstuose bei išanalizuoti jo teigiamus ir neigiamus padarinius teisės sistemai. Straipsnyje daroma išvada, kad nors Forum Shopping tam tikrais atvejais gali paskatinti teisinių reformų atsiradimą ir padėti užtikrinti ekonominį efektyvumą, šis reiškinys laikytinas piktnaudžiavimu procesinėmis teisėmis, kuris pažeidžia teisinio tikrumo ir nuoseklumo principus, prisideda prie tikslingo proceso vilkinimo, sustiprina proceso šalių nelygybę bei griauia visuomenės pasitikėjimą teisine sistema. Straipsnyje analizuojama ESTT praktika riboja Forum Shopping reiškinį, prioritetą teikdama teisinio saugumo ir nuspėjamumo principams, o JAV teismų praktikoje, nors ir pripažįstamas šio reiškinio teisėtumas, vis dažniau jis yra įvardijamas kaip procesinių teisių piktnaudžiavimo forma.

Pagrindiniai žodžiai: Forum Shopping, jurisdikcija, procesinės teisės, teisinė sistema.

FORUM SHOPPING: AN INGENIOUS STRATEGY OR AN ABUSE OF YOUR PROCEDURAL RIGHTS?

This article analyses one of the most controversial phenomena – Forum Shopping, in which the parties to the proceedings strategically choose the most favorable jurisdiction or court in order to maximise their benefits. The aim of the study is to reveal the conditions, types, and evaluation of this phenomenon in EU and US contexts, and to analyse its positive and negative effects on the legal system. The article concludes that although

Forum Shopping in certain cases may encourage the emergence of legal reforms and help ensure economic efficiency, it constitutes an abuse of procedural rights that violates the principles of legal certainty and consistency, contributes to the purposeful delay of proceedings, reinforces the inequality of the parties to the proceedings, and undermines the public's trust in the legal system. The EU case law analysed in the article firmly limits the phenomenon of Forum Shopping, giving priority to the principles of legal certainty and predictability, while the US case law recognizes some legitimacy of the phenomenon, it has increasingly criticized it as a form of abuse of procedural rights.

Keywords: Forum Shopping, jurisdiction, procedural rights, legal system.

Įvadas

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – **CPK**) 5 straipsnis įtvirtina kiekvieno suinteresuoto asmens teisę, įstatymų nustatyta tvarka, kreiptis į teisimą teisminės gynybos, siekiant apginti pažeistą ar ginčijamą jo teisę arba įstatymų saugomą interesą¹. *Praeterea*, CPK 7 straipsnis, reglamentuojantis proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principus, pabrėžia, jog dalyvaujantys byloje asmenys privalo sąžiningai naudotis savo procesinėmis teisėmis ir jomis nepiktnaudžiauti². Šiame kontekste *Forum Shopping* reiškiny kelia daug diskusijų. Ar šis reiškiny laikytinas strateginiu ginčo šalies veiksmu, pažeidžiančiu kitų proceso dalyvių teises ir teisėtus interesus? O gal tai yra tik būdas išnaudoti visas bylinėjimosi galimybes?

Taigi šio darbo **tikslas** – išanalizuoti *Forum Shopping* reiškinių ir atsakyti į klausimą: *Forum Shopping* – išradinga strategija ar piktnaudžiavimas savo procesinėmis teisėmis? Siekiant nurodyto tikslo, keliami tokie **uždaviniai**: nurodyti sąlygas būtinas *Forum Shopping* reiškiniui atsirasti ir išanalizuoti skirtingus *Forum Shopping* sampratos variantus (1 skyrius), apžvelgti *Forum Shopping* tipus (2 skyrius), įvertinti *Forum Shopping* reiškinių privalumus ir trūkumus bei atsakyti į klausimą: ar *Forum Shopping* yra išradinga strategija, ar piktnaudžiavimas savo procesinėmis teisėmis? (3 skyrius), išanalizavus ES ir JAV teismų praktiką, nurodyti, kaip *Forum Shopping* reiškiny yra vertinamas ES ir JAV teisėje (4 skyrius). Mokslinio straipsnio **objektas** – *Forum Shopping* reiškiny.

Darbo aktualumą lemia tai, kad *Forum Shopping* yra ne tik praktikoje naudojamas, bet ir teisės doktrinoje prieštaringai vertinamas reiškiny, kuris iki šių dienų išlieka diskusijų objektu. Nors šis reiškiny nėra naujas, jo taikymas praktikoje kelia esminį klausimą – ar jis turėtų būti vertinamas kaip išradinga strategija, ar vis dėlto,

¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas. 2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743. *Valstybės žinios*, 2002, 36-1340.

² Ten pat.

reikėtų jį traktuoti kaip nesąžiningą ginčo šalies piktnaudžiavimą savo procesinėmis teisėmis. Atsižvelgiant į tai, *Forum Shopping* analizė yra itin reikšminga, siekiant nustatyti, koks šio reiškinio vertinimas yra tinkamiausias.

Darbe buvo taikyti šie **metodai**: lingvistinis, šaltinio turinio, lyginamasis ir loginis. Lingvistiniu teisės aiškinimo metodu remiamasi formuojant *Forum Shopping* sampratą. Šaltinio turinio metodas naudojamas tiriant teismų praktiką ir įvairią literatūrą *inter alia* knygas, mokslinius straipsnius, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) ir JAV teismų praktiką. Lyginamasis metodas buvo naudojamas lyginant *Forum Shopping* vertinimą ESTT ir JAV teismų praktikoje. Loginis metodas naudojamas formuluojant darbo išvadas.

Darbo originalumą lemia tai, kad *Forum Shopping* reiškinys, nepaisant jo aktualumo praktikoje, Lietuvoje yra itin mažai nagrinėtas. Šios temos tam tikrus aspektus yra analizavę vos keli autoriai: Jurgita Grigienė ir Egidija Laurišaitė straipsnyje „Piktnaudžiavimas taikytinos teisės kolizinėmis normomis“, Ieva Strunkienė darbe „Nemokumo Reglamentas: ar užkirstas kelias nesąžiningam fizinio asmens palankesnio teisinio reglamentavimo ieškojimui?“ ir Remigijus Merkevičius straipsnyje „ESTT 2024 m. balandžio 30 d. sprendimas EncroChat byloje (Nr. C-670/22): ar šiuo sprendimu iš tiesų legitimuotas *Forum Shopping* baudžiamajame procese ir kokią reikšmę jis turi Lietuvos baudžiamajam procesui?“. Autorių nuomone, toks nedidelis akademinių straipsnių skaičius šia tema, atskleidžia spragą mokslinėje literatūroje, kurią būtina užpildyti išsamiau analizuojant *Forum Shopping* reiškinį. Be to, darbo originalumą lemia ir tai, kad straipsnis yra grindžiamas ne tik teisės doktrina, tačiau ir ESTT bei JAV teismų sprendimais.

Darbui **reikšmingiausi buvo šie šaltiniai**: įvairūs straipsniai mokslo žurnaluose, CPK ir kiti įstatymai, JAV teismų praktika bei ESTT sprendimai. Šie šaltiniai aktualūs analizuojant *Forum Shopping* sampratos variantus, tipus, privalumus ir trūkumus bei šio reiškinio vertinimą ESTT ir JAV teismų praktikoje.

1. *Forum Shopping* sąlygos ir samprata(os)

Forum Shopping būtų galima apibrėžti, kaip reiškinį, kai ginčo šalys strategiškai pasirenka jurisdikciją arba teismą³, kuriame, jų vertinimu, byla turės joms palankiausią baigtį, t. y. bus suteiktos geriausios sąlygos ginčo šalies interesams apginti. Šiam reiškiniui atsirasti būtinos dvi sąlygos: pirma, turi egzistuoti daugiau nei vienas potencialus teismas, kuris galėtų išspręsti konkretų šalių ginčą ir, antra, ginčo šalims

³ Kai kuriuose šaltiniuose yra žinomas ir teisėjų *Forum Shopping* (angl. *Judge Forum Shopping or Judge-Shopping*). Tai yra praktika, kai ieškovas pateikia kelis ieškinius dėl to paties reikalavimo teisme ir tikisi, kad vienas iš ieškinių bus priskirtas nagrinėti „palankiam“ teisėjui, o kiti ieškiniai bus atmesti (McClure, 2023; LSData, 2024).

preinamos teisinės sistemos turi būti skirtingos⁴. Nors *Forum Shopping* sąlygos yra aiškios, tačiau pats reiškinių terminas nėra vertinamas vienareikšmiškai ir moksliniuose šaltiniuose išskiriamos mažiausiai trys *Forum Shopping* reikšmės⁵.

Pimoji autorių grupė⁶ *Forum Shopping* apibrėžia kaip neigiamą reiškinį ir vartojant šį terminą, pabrėžia strateginį (taktinį) jo pobūdį. Kai kuriose mokslinėse publikacijose *Forum Shopping* apibūdinamas, kaip reiškinys, kurio metu šalis siekia iškelti bylą joms palankiausioje vietoje⁷. Dar daugiau, Borchers patikslina, jog abu – tiek ieškovas, tiek atsakovas – gali dalyvauti *Forum Shopping*⁸. Kiti šios pozicijos šalininkai teigia, jog *Forum Shopping* – tai veiksmas, kai ieškoma palankiausios vietos bylai nagrinėti⁹. Ši autorių grupė remiasi *forum non conveniens* doktrina, suteikiančia teisę teismui atsisakyti nagrinėti bylą, jei jis nustato, kad yra kitas, tinkamesnis¹⁰ teismas šalių ginčui išspręsti¹¹. Tokiu būdu siekiama užkirsti kelią ginčo šalies piktnaudžiavimui savo procesinėmis teisėmis, užtikrinant, kad tinkamas teismas turėtų jurisdikciją išspręsti šalių ginčą, o šalys nevilkinėtų proceso eigos.

Antroji autorių kategorija¹² laikosi priešingo požiūrio ir teigia, kad *Forum Shopping* nėra neigiamas reiškinys. Anot jų, ginčo šalys, pasirinkdamos joms palankiausią jurisdikciją ar teismą, tik pasinaudoja galimybėmis, kurios kyla iš skirtingų jurisdikcijų taisyklių, be to, bet koks sprendimų nuoseklumo trūkumas, kuris gali atsirasti dėl *Forum Shopping* yra ne tik neišvengiamas, bet netgi pageidautinas¹³. Pavyzdžiui, vie-

⁴ WHYTECK, C. A. (2011). The Evolving Forum Shopping System. *Cornell Law Review*, 96, 481-534 [interaktyvus]. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1596280, p. 486.

⁵ PETSCHKE, M. (2011). What's Wrong with Forum Shopping? An Attempt to Identify and Assess the Real Issues of a Controversial Practice. *The International Lawyer*, 45(4), 1005-1028 [interaktyvus]. https://scholar.smu.edu/til/vol45/iss4/5/?utm_source=scholar.smu.edu%2Ftil%2Fvol45%2Fiss4%2F5&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages, p. 1006.

⁶ Pavyzdžiui, P. J. Borchers, L. M. LoPucki, W. C. Whitford.

⁷ BORCHERS, P. J. (2010). Punitive Damages, Forum Shopping, and the Conflict of Laws. *Louisiana Law Review*, 70(2), 529-555 [interaktyvus]. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1574940, p. 530.

⁸ Ten pat.

⁹ ALGERO, M. (1999). In Defense of Forum Shopping: A Realistic Look at Selecting a Venue. *Nebraska Law Review*, 78(1), 79-112 [interaktyvus]. <https://digitalcommons.unl.edu/nlr/vol78/iss1/5/>, p. 79.

¹⁰ Teismas, priimdamas sprendimą perduoti bylą nagrinėti kitam teismui, paprastai atsižvelgia į liudytojų ir įrodymų buvimą vietą, teismui pateiktų dokumentų kalbą, ieškovo(u) pilietybę(es) ir ginčui taikytiną teisę (Oxford Reference, 2024).

¹¹ BRAND, R. (2002). Comparative Forum non conveniens and the Hague Judgments Convention. *Texas International Law Journal*, 37, 467-498 [interaktyvus]. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1214602, p. 468.

¹² Pavyzdžiui, F. K. Juenger, M. G. Algero.

¹³ PETSCHKE, M. (2011). What's Wrong with Forum Shopping? An Attempt to Identify and Assess the Real Issues of a Controversial Practice. *The International Lawyer*, 45(4), 1005-1028 [interaktyvus]. https://scholar.smu.edu/til/vol45/iss4/5/?utm_source=scholar.smu.edu%2Ftil%2Fvol45%2Fiss4%2F5&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages, p. 1007.

na iš šios pozicijos šalininkų, Mary Garvey Algero, netgi kelia klausimą: ar advokato veiksmai, kai jis, atsižvelgdamas į kliento interesus, pasirenka teismą, kuris paprastai priteisia didesnes kompensacijas ar kuriame dirba tam tikrų pažiūrų (liberalių ar, atvirkščiai, konservatyvių) teisėjai, gali būti laikomi *Forum Shopping* ir, ar tokie veiksmai turėtų būti uždrausti¹⁴. Anot Algero, šie advokato veiksmai yra *Forum Shopping*, tačiau jie neturėtų būti uždrausti, kadangi advokatas privalo maksimaliai atstovauti (ginti) savo kliento interesus, o nesinaudodamas *Forum Shopping*, jis galėtų sulaukti atitinkamų pasekmių – kaltinimų dėl netinkamo profesinių pareigų vykdymo¹⁵. *Summa summarum*, autorė teigiamai vertina patį *Forum Shopping* reiškinių ir palaiko asmenis, kurie jį naudoja. Taigi, šios kategorijos autoriai siūlo *Forum Shopping* vertinti kaip įprastą bylinėjimosi proceso dalį¹⁶.

Trečioji pozicija – *Forum Shopping* nėra vien tik teigiamas ar tik neigiamas reiškiny. Priklausomai nuo konkrečių aplinkybių, jis gali būti tiek „geras“, tiek „blogas“ ir todėl reikia atskirti leistiną *Forum Shopping* nuo neleistino¹⁷. Šios pozicijos šalininkas, Richard Maloy, *Forum Shopping* klasifikuoja remdamasis teismų sprendimais, t. y., jeigu teismas nusprendžia, kad tam tikru atveju *Forum Shopping* yra leistinas, vadinasi, jis turi būti pripažintas leistinu, priešingai – jei teismas nustato, kad konkrečioje byloje *Forum Shopping* yra neleistinas, tada jis laikomas neleistinu¹⁸.

Apibendrinant, galima teigti, kad nėra vieningo sutarimo dėl *Forum Shopping* reikšmės. Vieni autoriai šį reiškinį vertina kaip strategiją ar taktiką, kiti – kaip galimybę, atsirandančią dėl skirtingų jurisdikcijų taisyklių, o tretieji – siūlo vadovautis teismų suformuluotomis taisyklėmis. Pažymėtina, jog straipsnio autorėms priimtinausia yra pirmosios autorių grupės pozicija, o šio straipsnio kontekste, *Forum Shopping* bus suprantamas kaip strateginis ir (ar) taktinis reiškiny, kai ginčo šalys pasirenka konkrečią jurisdikciją ar teismą (kartais netgi ir teisėją), siekdamas palankiausio sprendimo arba naudingiausių ginčo nagrinėjimo sąlygų.

¹⁴ ALGERO, M. (1999). In Defense of Forum Shopping: A Realistic Look at Selecting a Venue. *Nebraska Law Review*, 78(1), 79-112 [interaktyvus]. <https://digitalcommons.unl.edu/nlr/vol78/iss1/5/>, p. 82.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ ALGERO, M. (1999). In Defense of Forum Shopping: A Realistic Look at Selecting a Venue. *Nebraska Law Review*, 78(1), 79-112 [interaktyvus]. <https://digitalcommons.unl.edu/nlr/vol78/iss1/5/>, p. 83.

¹⁷ PETSCH, M. (2011). What's Wrong with Forum Shopping? An Attempt to Identify and Assess the Real Issues of a Controversial Practice. *The International Lawyer*, 45(4), 1005-1028 [interaktyvus]. https://scholar.smu.edu/til/vol45/iss4/5/?utm_source=scholar.smu.edu%2Ftil%2Fvol45%2Fiss4%2F5&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages, p. 1007.

¹⁸ MALOY, R. (2005). Forum Shopping? What's wrong with that? [interaktyvus]. <https://studylib.net/doc/8091531/Forum-Shopping---what-s-wrong-with-that>, p. 33-50.

2. Forum Shopping tipai

Forum Shopping literatūroje¹⁹ dažniausiai skirstomas į du tipus – nacionalinį (angl. *domestic*) ir tarptautinį (angl. *international/transnational*).

Tarptautinis *Forum Shopping* reiškia, kad ginčo šalys renkasi tarp dviejų ar daugiau skirtingų šalių teisinių sistemų²⁰. Šis pasirinkimas suteikia ginčo šaliai galimybę pasinaudoti teisinių sistemų skirtumų pranašumais, siekiant užsitikrinti, kuo palankesnę ginčo sprendimą ar ginčo nagrinėjimo sąlygas. Todėl ginčo šalys, atsižvelgdamos į įvairius veiksnius, stengiasi inicijuoti bylos nagrinėjimą toje valstybėje, kur joms bylinėtis būtų naudingiausia. Šį pasirinkimą galėtų lemti mažesnės bylinėjimosi išlaidos, teismų sistemos nepriklausomumas arba palankesnė taikytina teisė (angl. *applicable law*).

Sed contra, nacionalinis *Forum Shopping* reiškia, kad ginčo šalys (arba viena iš šalių) siekia rasti palankiausias sąlygas bylos nagrinėjimui toje pačioje teisinėje sistemoje, tai yra, vienos valstybės ribose yra renkamosi tarp dviejų ar daugiau teismų²¹. Atsižvelgiant į tai, kad nacionalinis *Forum Shopping* Lietuvos mokslinėse publikacijose iš esmės nėra nagrinėtas, autorių nuomone, jį reikėtų išanalizuoti plačiau.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalis įtvirtina, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą²². Tačiau tam, kad pasinaudoti teise kreiptis į teismą, svarbu išsiaiškinti, koks teismas yra kompetentingas išspręsti tarp šalių kilusį ginčą.

Lietuvos teisinėje sistemoje jurisdikcinę teismų kompetenciją reglamentuoja du institutai – priskirtinumas ir teisingumas²³. Priskirtinumas – tai civilinių bylų visumos priskyrimas teismams kaip institucijai, o teisingumas reiškia teismams priskirtų bylų paskirstymą teismų sistemos viduje t. y. konkreti civilinė byla yra paskiriama nagrinėti konkrečiam teismui²⁴. Taigi, kai civilinės bylos yra priskiriamos teismams kaip institucijai, toliau, remiantis teisingumo institutu, konkretus šalių ginčas priskiriamas nagrinėti konkrečiam teismui.

¹⁹ Pavyzdžiui, JUENGER, F. K. (1989). *Forum Shopping, Domestic and International*. *Tulane Law Review*, 63(3), 553-582 [interaktyvus]. <https://www.tulanelawreview.org/articles/Forum-Shopping>; WHYTOCK, C. A. (2011). The Evolving Forum Shopping System. *Cornell Law Review*, 96, 481-534 [interaktyvus]. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1596280.

²⁰ WHYTOCK, C. A. (2011). The Evolving Forum Shopping System. *Cornell Law Review*, 96, 481-534 [interaktyvus]. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1596280, p. 485.

²¹ ALGERO, M. (1999). In Defense of Forum Shopping: A Realistic Look at Selecting a Venue. *Nebraska Law Review*, 78(1), 79-112 [interaktyvus]. <https://digitalcommons.unl.edu/nlr/vol78/iss1/5/>, p. 80.

²² Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. *Valstybės žinios*, 1992, 33-1014.

²³ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V. ir NEKROŠIUS, V. (2003). *Civilinio proceso teisė*, I tomas. Vilnius: Justitia, p. 229-230.

²⁴ Ten pat.

Pagal CPK 22 straipsnio 1 dalį, civilines bylas nagrinėja bendrosios kompetencijos teismai, sprendžiantys ginčus, kilusius civilinių, šeimos, darbo ir kitose srityse bei bylas, nagrinėjamas ypatingosios teisenos tvarka²⁵. Papildomai, remiantis funkciniu teisingumu, teismų kompetencija paskirstoma instancijų sistemoje, t. y. nustatoma, koks teismas turi nagrinėti civilinę bylą kaip pirmoji, apeliacinė ir kasacinė instancija²⁶.

Pažymėtina, jog *Forum Shopping* grėsmė nekyla, kai byla yra nagrinėjama kasacinėje instancijoje, kadangi pagal Lietuvos Respublikos teismų įstatymo (toliau – **Teismų įstatymas**) 23 straipsnio 1 dalį, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – **LAT**) yra vienintelis kasacinės instancijos teismas Lietuvoje²⁷. Taigi tokiu atveju nėra alternatyvaus teismo, kuriame ginčo šalys galėtų ginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus.

Forum Shopping grėsmė galėtų kilti apeliacinės instancijos teismuose, kadangi Lietuvoje veikia dviejų grandžių apeliacinės instancijos teismai, t. y. Lietuvos apeliacinis teismas ir penki apygardų teismai, veikiantys kaip apeliacinės instancijos teismai. Teismų įstatymo 19 straipsnio 3 punktas aiškiai įtvirtina, kad apygardos teismai yra apeliacinė instancija byloms dėl apylinkių teismų sprendimų, nuosprendžių²⁸, nutarčių, nutarimų ir įsakymų, o minėto įstatymo 21 straipsnio 1 dalis nurodo, kad Lietuvos apeliacinis teismas yra apeliacinė instancija byloms dėl apygardų teismų sprendimų, nuosprendžių, nutarčių, nutarimų ir įsakymų²⁹.

Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad tokiu reguliavimu *Forum Shopping* grėsmė nėra pašalinama. Nors apeliacinės instancijos teismų funkcijos ir kompetencija yra aiškiai apibrėžtos, gali atsirasti atvejų, kai ieškovas siekia manipuliuoti teismų sistema. Pavyzdžiui, ieškovas, norėdamas, kad jo bylą apeliacinėje instancijoje nagrinėtų Lietuvos apeliacinis teismas, gali dirbtinai padidinti ieškinio sumą, t. y. remiantis CPK 27 straipsnio 1 punktu, ieškinio sumą padidinti iki daugiau kaip šimtą tūkstančių eurų³⁰. Tokiu atveju ieškovas, padidindamas ieškinio sumą iki tokios, kad byla pirmoje instancijoje būtų nagrinėjama apygardos teisme, o po to atitinkamai apeliacinėje instancijoje – Lietuvos apeliaciniame teisme, manipuliuoja teismų sistema ir taip sukuria *Forum Shopping* reiškinį.

²⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas. 2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743. *Valstybės žinios*, 2002, 36-1340.

²⁶ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V. ir NEKROŠIUS, V. (2003). Civilinio proceso teisė, I tomas. Vilnius: Justitia, p. 249.

²⁷ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. 1994 m. gegužės 31 d. Nr. I-480. *Valstybės žinios*, 1994, 46-851.

²⁸ Terminas „nuosprendis“ yra vartojamas tik baudžiamojoje teisėje.

²⁹ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. 1994 m. gegužės 31 d. Nr. I-480. *Valstybės žinios*, 1994, 46-851.

³⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas. 2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743. *Valstybės žinios*, 2002, 36-1340.

Forum Shopping grėsmė atsiranda ir nagrinėjant civilines bylas pirmosios instancijos teismuose. Pagal Teismų įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 1 punktą, 19 straipsnio 1 punktą ir CPK 25 straipsnį, pirmosios instancijos teismai yra dviejų rūšių – apylinkių ir apygardų³¹. Lietuvoje veikia 5 apygardų teismai³², o po 2025 m. apylinkių teismų reformos, 43 teismo rūmai apylinkių teismuose buvo sujungti į 27 rūmus, todėl šiuo metu iš viso yra 11 apylinkių teismų³³⁻³⁴.

Vis dėlto reikėtų pastebėti, kad reikšdamas ieškinį pirmajai instancijai, ieškovas nėra visiškai nevaržomas teisingumo taisyklių pagal CPK nuostatas. CPK IV skyriuje „Teisingumas“ yra numatytos taisyklės, kurios aiškiai nustato, kad bylos teisingumas priklauso nuo specifinių kriterijų, tokių kaip ginčo dalykas, ieškinio suma, atsakovo gyvenamoji vieta, daikto buvimo vieta ir kitų. Todėl ieškovas neturi visiškos laisvės rinktis tarp visų apylinkių ir apygardų teismų. *Summa summarum*, nors teorinė galimybė „pasirinkti“ egzistuoja, pavyzdžiui, ieškovas, siekdamas, kad bylą nagrinėtų apygarda, o ne apylinkės teismas, dirbtinai galėtų padidinti ieškinio sumą, tačiau „pasirinkimas“ yra ribojamas teisingumo taisyklių.

Šiame kontekste, verta paminėti ir CPK 62¹, 62² ir 62³ straipsnius, turinčius įtakos *Forum Shopping* reiškiniui. CPK 62¹ straipsnis įtvirtina galimybę paskirti kito teismo teisėją nagrinėti bylą. Šis straipsnis numato, kad, jeigu apygardos teismo pirmininkas nustato esminį darbo krūvio skirtumą apylinkės teismuose, esančiuose to apygardos teismo veiklos teritorijoje, tai pagal jo nutartį atsitiktine tvarka atrinktos bylos gali būti priskirtos nagrinėti kito to paties apylinkės teismo teisėjams³⁵. Be to, antroji straipsnio dalis nurodo, kad jei Lietuvos apeliacinio teismo pirmininkas konstatavo esminį darbo krūvio skirtumą apylinkės teismuose, esančiuose skirtingų apygardos teismų veiklos teritorijose, tai pagal jo nutartį atsitiktine tvarka atrinktos bylos, priskirtos nagrinėti šiems teismams pagal kompetenciją, gali būti perduotos nagrinėti kito apygardos teismo veiklos teritorijoje veikiančio apylinkės teismo teisėjams arba kito apygardos teismo teisėjams³⁶. Tuo tarpu, CPK 62² straipsnis numato, kad civilinės bylos nagrinėjamos rašytinio proceso tvarka gali būti skirstomos bendrai visiems apylinkių teismams arba

³¹ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. 1994 m. gegužės 31 d. Nr. I-480. *Valstybės žinios*, 1994, 46-851, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas. 2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743. *Valstybės žinios*, 2002, 36-1340.

³² Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio ir Šiaulių apygardos teismai.

³³ Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių, Utenos, Vilniaus regiono ir Vilniaus miesto apylinkių teismai.

³⁴ Lietuvos Teismai (2024-12-16). Dėl apylinkių teismų veiklos pokyčių nuo 2025 m. Sausio 1 d. [interaktyvus]. <https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemos-naujienos/del-apylinkiu-teismu-veiklos-pokyciu-nuo-2025-m.-sausio-1-d./12896>.

³⁵ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. 1994 m. gegužės 31 d. Nr. I-480. *Valstybės žinios*, 1994, 46-851, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas. 2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743. *Valstybės žinios*, 2002, 36-1340.

³⁶ Ten pat.

jų rūmams, atsižvelgiant į jų darbo krūvį ir vadovaujantis Teisėjų tarybos patvirtintomis bylų paskirstymo taisyklėmis³⁷. Taigi, asmeniui pateikus teisingam apylinkės teismui dokumentus ir bylą užregistravus teisme, ji gali būti skiriama nagrinėti kito teismo ar teismo rūmų teisėjams, nekeičiant bylos teisingumo³⁸. Atitinkamai, CPK 62³ straipsnis įtvirtina, kad bylos pagal apeliacinius skundus (atskiruosius skundus) dėl neįsiteisėjusio apylinkės teismo sprendimo ar nutarties, paskirstomos tarp visų apygardų teismų teisėjų, atsižvelgiant į jų darbo krūvį³⁹.

Taigi, tokia sistema ne tik prisideda prie darbo krūvio subalansuotumo (vienodumo) tarp teisėjų, bet ir gali užkirsti kelią teisėjų *Forum Shopping* reiškiniui (angl. *Judge-Shopping*). Pavyzdžiui, ieškovas kreipiasi į konkretų teismą, tikėdamasis, kad to konkretaus teismo teisėjai nagrinės bylą, tačiau pagal minėtus straipsnius jo byla perduodama nagrinėti kitam teisėjui. Todėl nors CPK 62¹, 62² ir 62³ straipsniai teoriškai yra skirti darbo krūvio reguliavimui, praktikoje jie galėtų prisidėti prie *Judge-Shopping* reiškinio užkirtimo, taip sumažindami ieškovo galimybes manipuliuoti teismų sistema.

3. *Forum Shopping* privalumai ir trūkumai

Šiame skyriuje aptariami *Forum Shopping* reiškinio privalumai ir trūkumai, jo poveikis procesui bei ginčo šalims.

3.1. Privalumai ir teigiama įtaka

3.1.1. Teisinių reformų skatinimas

Pagrindinis privalumas, kurį galima įžvelgti *Forum Shopping* reiškinyje, yra teisinės sistemos reformų vystymosi skatinimas. Šis reiškinys leidžia teismams ir teisėkūros institucijoms analizuoti naujus iššūkius, tobulinti teisės normas bei procesus, prisitaikant prie kintančių visuomenės ir tarptautinių ginčų sprendimo poreikių⁴⁰. Be to, *Forum Shopping* suteikia galimybę proceso dalyviams ieškoti palankiausios teisi-

³⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas. 2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743. *Valstybės žinios*, 2002, 36-1340; Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 62-1, 304, 441 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 62-2, 62-3 straipsniais įstatymas. 2023 m. gegužės 31 d. Nr. XIVP-2827. TAR, 2023, 14332.

³⁸ Lietuvos Teismai (2024-06-27). Civilinių bylų skirstymo pasikeitimai apylinkių ir apygardų teismuose [interaktyvus]. <https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemos-naujienos/civiliniu-bylu-skirstymo-pasikeitimai-apylinkiu-ir-apygardu-teismuose/12483>.

³⁹ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. 1994 m. gegužės 31 d. Nr. I-480. *Valstybės žinios*, 1994, 46-851; Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas. 2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743. *Valstybės žinios*, 2002, 36-1340.

⁴⁰ WHYTOCK, C. A. (2011). The Evolving Forum Shopping System. *Cornell Law Review*, 96, 481-534 [interaktyvus]. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1596280, p. 490.

nės išeities, kuri skatina kūrybiškiau pažvelgti į teisės taikymo galimybes, kas lemia ne tik naujus sprendimus, bet ir teisės normų vystymąsi⁴¹.

Dažnai itin sudėtingose bylose susiformavę teisiniai precedentai gali būti nepalankūs ginčo šalių interesams, todėl pasirinkus kitą teismą, galima išvengti šių teisiinių apribojimų. Bookman teigia: „*Forum Shopping* būdu pateiktos bylos teismams, priverčia juos tarpusavyje bendrauti, nustatyti jurisdikcijos standartus, atsižvelgiant į nacionalinius ir tarptautinius aspektus, bei ieškoti procedūrų, kurios atitiktų šiuolaikinių ginčų sprendimo reikalavimus⁴². Taigi, *Forum Shopping* neišvengiamai skatina teismus spręsti iškilusias problemas ir tuo pačiu įstatymų leidėjams parodo esamas procedūrų spragas⁴³. Kaip pavyzdys pateikiama situacija, kuomet 1980 m. grupė viešojo intereso teisininkų įtikino antrąją apeliacinę instanciją remtis ilgą laiką nepastebėtu federaliniu įstatymu, pripažįstančiu jurisdikciją, nagrinėti tarptautines žmogaus teisių bylas. Nuo tada teismai eksperimentavo su jurisdikcijos ribomis – nuo universalios iki ribotos, taikomos tik JAV. Šis sprendimas paskatino žmogaus teisių bylas pagal Užsieniečių Ieškinio Statutą, prisidėjo prie Kankinimų Aukų Apsaugos Akto priėmimo ir įsitikinimo, kad JAV teismai turėtų suteikti „forumą“ tokioms byloms⁴⁴. Tai suponuoja, jog *Forum Shopping* gali paskatinti ne tik naujus teismų sprendimus, bet ir atskleisti teismų sistemos trūkumus ir taip prisidėti prie teisėkūros ar teismų sistemos reformų.

Taigi *Forum Shopping* naudojimas teisminėje praktikoje, tam tikra prasme gali „įkvėpti“ teisiinių reformų atsiradimą ar padėti pastebėti teisinės spragas. Tokie atvejai, nors ir itin reti, gali turėti reikšmingą poveikį ne tik nacionaliniams, bet ir tarptautiniams teisės aktams.

3.1.2. Ekonominio efektyvumo užtikrinimas

Forum Shopping gali būti laikomas naudingu reiškiniu dėl galimybės užtikrinti ekonominį efektyvumą teisiniuose ginčiuose. Šis privalumas pasireiškia tiek ieškovų galimybe pasirinkti palankesnes jurisdikcijas, kurios sumažina finansinius kaštus, tiek ir platesniu kontekstu, kuriame *Forum Shopping* skatina efektyvesnę teisės sistemos funkcionavimą ir prisitaikymą prie naujų teisiinių iššūkių.

Vienas svarbiausių ekonominio efektyvumo aspektų yra ieškovų galimybė pasirinkti jurisdikcijas, kuriose bylinėjimosi kaštai yra mažesni. Pavyzdžiui, negausius finansinius išteklius turintiems ieškovams gali būti sunku pareikšti ieškinius teismuo-

⁴¹ BASSETT, D. L. (2006). The Forum Game. *North Carolina Law Review*, 84(2), 333-395 [interaktyvus]. <http://scholarship.law.unc.edu/nclr/vol84/iss2/2>, p. 337.

⁴² BOOKMAN, P. K. (2016). The Unsung Virtues of Global Forum Shopping. *Notre Dame Law Review*, 92(2), 579-625 [interaktyvus]. https://ir.lawnet.fordham.edu/faculty_scholarship/968, p. 618.

⁴³ Ten pat.

⁴⁴ Ten pat, p. 583.

se, kuriuose taikomi dideli ieškinių pateikimo mokesčiai ar pats bylinėjimasis yra brangus. Todėl vien galimybė išvengti didelių finansinių sąnaudų kartais yra pakankama paskata ieškovams pareikšti ieškinį kitose valstybėse⁴⁵. Taigi tam tikrais atvejais *Forum Shopping* reiškinio suteikiama galimybė pasirinkti ginčo teisumą gali būti išeitis, siekiant apginti savo teises bei teisinius interesus. *Forum Shopping* taip pat padeda efektyviau valdyti ginčo eigą per teisinį reguliavimą, kuris leidžia išvengti perteklinių procesinių veiksmų.

Nors *Forum Shopping* gali atrodyti naudinga praktika dėl ekonominio efektyvumo, šis aspektas turėtų būti vertinamas itin atsargiai. Efektyvumo siekis gali skatinti teisinių sistemų tarpusavio konkurenciją, o per didelis dėmesys finansiniam aspektui gali iškreipti teisingumo principus ir palikti mažiau resursų turinčius dalyvius dar blogesnėje padėtyje. Todėl, nors *Forum Shopping* prisideda prie ekonominio efektyvumo, būtina užtikrinti, kad ši praktika nepakenktų teismo proceso sąžiningumui ir prieinamumui.

3.2. Rizika, trūkumai ir neigiamas poveikis

Nepaisant to, jog galima įžvelgti ir tam tikrų teigiamų aspektų, *Forum Shopping* yra kritikuojamas dėl neigiamo poveikio teisingumo sistemai, kuris kyla dėl galimybės vienai proceso šaliai piktnaudžiauti savo padėtimi ir įgyti daugiau kontrolės bylos eigos atžvilgiu.

3.2.1. Teismų apkrova ir proceso vilkinimas

Teismų apkrova yra vienas iš *Forum Shopping* trūkumų. Kai ieškovai renkasi tam tikras jurisdikcijas dėl palankesnio ginčo nagrinėjimo, šios jurisdikcijos dažnai susiduria su didesniu bylų srautu, nei yra pajėgios išnagrinėti. Tam tikri teismai, kurie istoriškai laikomi „draugiškais ieškovams“, tampa itin apkrauti, nes ieškovai masiškai renkasi šias jurisdikcijas⁴⁶. Toks neproporcingumas ne tik sulėtina bylų nagrinėjimo procesą, bet ir daro neigiamą poveikį kitiems asmenims, kurie priversti ilgiau laukti savo bylų sprendimo.

Nacionaliniame kontekste, pavyzdžiui Lietuvos teisinėje sistemoje procesų inicijavimas keliuose teismuose ar bylų perkėlimas į kitus teismus yra draudžiamas. Pagal CPK 137 straipsnio 2 dalies 5 punktą, teismas atsisako priimti ieškinį, jei byla dėl to paties ginčo tarp tų pačių šalių jau nagrinėjama kitame teisme, taip užtikrinant, kad

⁴⁵ DORWARD, Daniel J. (1998). Forum Non Conveniens Doctrine and the Judicial Protection of Multinational Corporations from Forum Shopping Plaintiffs, 19 U. Pa. J. Int'l L. 141. [interaktyvus]. <https://scholarship.law.upenn.edu/jil/vol19/iss1/5>, p. 148.

⁴⁶ WHYTECK, C. A. (2011). The Evolving Forum Shopping System. *Cornell Law Review*, 96, 481-534 [interaktyvus]. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1596280, p. 1010.

tas pats ginčas negali būti sprendžiamas keliuose teismuose vienu metu⁴⁷. Tačiau, jei ieškovas pateikia kelis ieškinius skirtinguose teismuose pagal alternatyvaus teismingumo taisyklės ir sąmoningai nesumoka žyminio mokesčio, siekdamas pašalinti trūkumus tik toje byloje, kurioje paskirtas palankesnis teisėjas – tokia situacija sukuria sąlygas *Forum Shopping* reiškiniui atsirasti. CPK 115 straipsnio 2 dalis numato, kad teismas, nustatęs, jog procesinis dokumentas neatitinka reikalavimų (pvz., nesumokėtas žyminis mokestis), nustato terminą nustatytiems trūkumams pašalinti⁴⁸. Jei per nustatytą terminą trūkumai nepašalinami, teismas gali palikti ieškinį nenagrinėtą, tačiau sąmoningas procesinio dokumento trūkumų nepašalinimas vienoje byloje, siekiant tęsti procesą kitoje, gali būti vertinamas kaip *Forum Shopping* reiškinys Lietuvos teisinėje praktikoje.

Tuo tarpu tarptautiniu aspektu, ypač komerciniuose ginčiuose, toks reiškinys yra dažna praktika. Ieškovai, siekdami optimizuoti savo pranašumą, dažnai pasinaudoja teisinėmis spragomis ir inicijuoja procesus keliuose teismuose. Ginčo šalys pirmenybę teikia tiems teismams, kurie taiko ginčo šaliai palankesnę teisę⁴⁹. Atkreipiamas dėmesys į tai, jog ieškovo pasirinktas teismas gali turėti ir neigiamą poveikį proceso veiksmingumui. Pavyzdžiui, jeigu teismo procesas vyksta jurisdikcijoje, kuri tik silpnai susijusi su esminėmis faktinėmis bylos aplinkybėmis, gali atsirasti papildomų išlaidų ir sulėtėti bylos nagrinėjimas. Taigi, nors *Forum Shopping* suteikia galimybę šalims pasirinkti palankesnę ginčo sprendimo vietą, toks taktinis pasirinkimas didina teismų darbo krūvį ir kuria finansinę bei emocinę naštą visoms procese dalyvaujančioms ginčo šalims⁵⁰.

Dar vienas reikšmingas aspektas yra tai, kad teismų apkrova ir proceso vilkinimas neigiamai veikia visuomenės pasitikėjimą teisingumo sistema. Doward teigia: „kai ieškovai, pasirinkę tam tikrą teismą, pasiekia iš esmės skirtingą rezultatą, teisinė sistema atrodo savavališka ir nesirūpinanti pagrindiniu teisingumu. Todėl toks akiivaizdus nesirūpinimas esminiu teisingumu gali sumažinti visuomenės pasitikėjimą teisine sistema“⁵¹. *Forum Shopping* suteikta galimybė rinktis sau palankesnę teismą ir šitaip įgyti pranašumą procese, mažina teisėsaugos institucijų patikimumą ir skatina

⁴⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas. 2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743. *Valstybės žinios*, 2002, 36-1340.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas. 2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743. *Valstybės žinios*, 2002, 36-1340.

⁴⁹ MSKHVILIDZE, T. (2023). The legal nature of forum shopping in international civil procedure law. *Law & World*, 25(1), 93–103 [interaktyvus]. https://archive.org/details/httpslawandworld.gepdfarticlepdfvolume9_issue1_2023tamar_mskhvilidze.pdf.

⁵⁰ BOOKMAN, P. K. (2016). The Unsung Virtues of Global Forum Shopping. *Notre Dame Law Review*, 92(2), 579–625 [interaktyvus]. https://ir.lawnet.fordham.edu/faculty_scholarship/968, p. 603.

⁵¹ DORWARD, Daniel J. (1998). Forum Non Conveniens Doctrine and the Judicial Protection of Multinational Corporations from Forum Shopping Plaintiffs, 19 U. Pa. J. Int'l L. 141. [interaktyvus]. <https://scholarship.law.upenn.edu/jil/vol19/iss1/5>, p. 152.

visuomenės abejingumą, kadangi sudaromas įspūdis, jog teisingumas priklauso nuo proceso šalį gebėjimo pasinaudoti teisinėmis spragomis ir procesinėmis taktikomis, o ne nuo bylos faktinių aplinkybių ir teisinio proceso.

Atsižvelgiant į šiuos aspektus, *Forum Shopping* daro žalą teismų sistemos efektyvumui ir patikimumui. Ši praktika ne tik didina teismų apkrovą, vilkina procesus, bet ir mažina visuomenės pasitikėjimą teisės sistema.

3.2.2. Manipuliacija teisingumu ir teismų šališkumas

Forum Shopping taip pat kritikuojamas dėl gebėjimo perkelti teisingumo vykdymą iš objektyvumo ir teisės normų taikymo į strateginį pranašumą siekimą, taip pažeidžiant teisingumo principą. Šis reiškinys sukuria situacijas, kai teisingumo sistemos paskirtis, užtikrinti sąžiningą ginčo sprendimą, tampa šalutiniu veiksniu, o proceso kontrolę perima šalis, galinti efektyviausiai išnaudoti jurisdikcijų skirtumus.

Vienas iš ryškiausių šio manipuliacijos aspektų yra tam tikrų teismų išnaudojimas, kurie dėl savo procesinių taisyklių tampa ieškovų „pabėgimo priemonėmis“ (angl. *escape devices*)⁵². Šis reiškinys gali sukelti teismų šališkumo įspūdį, nes tam tikri teismai gali būti labiau linkę patenkinti ieškovų reikalavimus dėl vietos teisės skirtumų ar palankesnės atitinkamų ginčų sprendimų praktikos⁵³, dėl to *Forum Shopping* dažnai suvokiamas kaip tam tikra „teisinio žaidimo“ forma, kurioje proceso šalys naudoja teisinės sistemos trūkumus savo naudai⁵⁴. Tai ypač akivaizdu tarptautiniuose ginčiuose, kur tam tikros valstybės ar regionai sąmoningai pateikia savo teismus kaip palankius ieškovams dėl mažesnių reikalavimų įrodymų pateikimui ar didesnių kompensacijų. Anot Guthrie: „Kaip drugį traukia į šviesą, taip ir ginčo šalis traukia į JAV. Jei tik jam pavyks pasiekti, kad jo byla patektų į jų teismus, jis gali laimėti turtus“⁵⁵⁻⁵⁶. JAV teismuose taikoma materialinė deliktų teisė ir susiję procesiniai mechanizmai yra daug palankesni ieškovams ir leidžia atgauti didesnes sumas nei kituose teismuose taikoma teisė ir procedūros⁵⁷. *Praeterea*, Delavere teismai yra žinomi dėl

⁵² GUTHRIE, N. (1995). *Forum Shopping - What's Wrong with That?* *Sydney Law Review*, 16(1), 5-25 [interaktyvus]. <https://www.sydney.edu.au/law/publications/sydneylawreview/>, p. 203, 240.

⁵³ FERRARI, F. (2002). *Forum Shopping and International Uniform Contract Law*. *International and Comparative Law Quarterly*, 51(3), 689-710 [interaktyvus]. <https://www.cambridge.org/core/journals/international-and-comparative-law-quarterly/article/abs/forum-shopping-despite-international-uniform-contract-law-conventions/55844004896E815AAAE945B8ED13FA8A>, p. 7.

⁵⁴ BASSETT, D. L. (2006). *The Forum Game*. *North Carolina Law Review*, 84(2), 333-395 [interaktyvus]. <http://scholarship.law.unc.edu/nclr/vol84/iss2/2>, p. 334.

⁵⁵ angl. „As a moth is drawn to the light, so is a litigant drawn to the US. If he can only get his case into their courts, he stands to win a fortune.“

⁵⁶ GUTHRIE, N. (1995). *Forum Shopping - What's Wrong with That?* *Sydney Law Review*, 16(1), 5-25 [interaktyvus]. <https://www.sydney.edu.au/law/publications/sydneylawreview/>, p. 203.

⁵⁷ WHYTECK, C. A. (2011). *The Evolving Forum Shopping System*. *Cornell Law Review*, 96, 481-534 [interaktyvus]. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1596280, p. 490-491.

sudėtingų įmonių bylų nagrinėjimo ir ieškovams palankių sprendimų komerciniuose ginčiuose⁵⁸. Tai skatina ieškovus rinktis šiuos teismus, siekiant gauti didžiausią įmanomą naudą ar netgi pasipelnyti.

Kitas svarbus aspektas yra *forum non conveniens* doktrinos išnaudojimas. *Forum non conveniens* yra lotyniškas terminas ir pažodžiui išvertus reiškia „nepatogus (arba netinkamas) Forumas (teismas)“. Šios doktrinos tikslas – užtikrinti, kad ginčai būtų nagrinėjami tinkamiausioje jurisdikcijoje, atsižvelgiant į proceso šalių ir liudytojų patogumą, įrodymų buvimo vietą bei ekonomiškumo principą⁵⁹. Nors ši doktrina teoriškai skirta užkirsti kelią „nepatogiam“ teismo procesui, tai dažnai leidžia stipresnės proceso šalims, t. y. turinčioms daugiau resursų, įtakos ar strateginių pranašumų ginčo kontekste, diktuoti, koks teismas nagrinės bylą, taip užtikrinant jų dominavimą ginče, pavyzdžiui stipresnės proceso šalys gali teikti argumentus, kad tam tikroje vietoje procesas yra patogesnis dėl įrodymų ar liudytojų buvimo vietos, nors tikrasis tikslas – perkelti bylą į teismą, kuriame jos turi daugiau pranašumų⁶⁰. Toks manipuliavimas procesinėmis taisyklėmis dar labiau pabrėžia sisteminius trūkumus ir paverčia teisingumo sistemą priemone stipresnių šalių interesams įgyvendinti.

Atsižvelgiant į šiuos aspektus, *Forum Shopping* sukurtas manipuliavimas teisingumu ir šališkumo skatinimas kelia grėsmę teisės sistemos vientisumui. *Forum Shopping* neapsiriboja tik konkrečiais ginčiais – jis sukelia ilgalaikį neigiamą poveikį visuomenės suvokimui apie teisingumą. Kai teisinis procesas tampa strateginių sprendimų žaidimu, visuomenė pradeda abejoti teisės sistemos objektyvumu ir sąžiningumu.

3.2.3. Teisinio tikrumo ir nuoseklumo iškraipymas

Forum Shopping prisideda prie teisinio netikrumo skatinimo. Šis reiškiny sudaro sąlygas ginčo šalims manipuluoti teisinių normų taikymu ir proceso eiga.

Teisinio netikrumo problema kyla todėl, kad skirtingi teismai taiko skirtingas taisykles procesiniams reikalavimams, t. y. įrodymų pateikimo tvarkai ar teisinių normų interpretavimui, todėl ginčo šalims tampa sunku numatyti ginčo eigą ir galutinį rezultatą. Tokioje situacijoje šalys susiduria su neprognuojamomis pasekmėmis, nes

⁵⁸ GUTHRIE, N. (1995). *Forum Shopping - What's Wrong with That?* *Sydney Law Review*, 16(1), 5-25 [interaktyvus]. <https://www.sydney.edu.au/law/publications/sydneylawreview/>, p. 204.

⁵⁹ GRIGIENĖ, J. (2004). *Forum non conveniens* doktrina ir jos taikymas teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 51(43), 80-89 [interaktyvus]. <https://www.bing.com/ck/a?!&rp=771cce5afe9e-d7732707e8f69ab86c05b137c81ad9a596eaf2563d51bda1321fjmltdHM9MTczNTg2MjQwMA&p-t=3&ver=2&hsh=4&fclid=308aef27-1ed8-64d0-02f8-fbd01ff06503&psq=grigien%20c4%97+Forum+-non+conveniens&u=a1aHR0cHM6Ly9vanMubXJ1bmkuZXUvb2pzL2p1cmlzcHJ1ZGVuY2UvYX-J0aWNsZS9kb3dubG9hZC8zMjgyLzZmOWDA&ntb=1>, p. 81.

⁶⁰ WHYTEOCK, C. A. (2011). *The Evolving Forum Shopping System*. *Cornell Law Review*, 96, 481-534 [interaktyvus]. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1596280, p. 498-499.

jų bylos yra nagrinėjamos skirtingai⁶¹. Tokia praktika skatina stipresnę ginčo šalį perkelti bylą į teismą, kuris jai suteikia didesnes galimybes manipuluoti proceso eiga⁶². Tai iškreipia teisės taikymo vienodumą ir griaua pasitikėjimą teisine sistema, nes teisinių sprendimų nenuoseklumas skatina šalių nepasitikėjimą teisės stabilumu⁶³. Ferrari teigia: „*Forum Shopping* prieštarauja rezultatų nuoseklumo principui, kuris yra pagrindinis beveik bet kurios teisinės sistemos principas. Dėl to atsiranda nereikalingų išlaidų, nes ginčo šalys ieško palankiausio, o ne artimiausio teismo, ir taip, gali būti iškreiptos konkurencijos sąlygos bei susidaro neigiamas įspūdis apie teisinės sistemos teisingumą“⁶⁴. Šitoks reiškiny s ypač pastebimas tarptautiniuose ginčiuose, kai proceso šalys siekia, kad bylos būtų nagrinėjamos teismuose, taikančiuose jų interesus geriau atitinkančias taisykles. Jei ieškovas pateikia ieškinį teisme A ir pasiekia rezultatą A, o tuo tarpu teisme B būtų buvęs priimtas rezultatas B, nėra realaus teisinio vienodumo trūkumo, nes egzistuoja tik vienas sprendimas. Tačiau jei kitas ieškovas, panašioje byloje, kreipiasi į teismą B, atsiranda situacija, kai ta pati (ar panaši) byla sprendžiama skirtingai, vien dėl to, kad ieškovai pasirinko skirtingus teismus.

Apibendrinant, *Forum Shopping* reiškiny s ne tik kuria teisinį netikrumą, bet ir skatina nenuoseklumą, kuris mažina pasitikėjimą teismai s ir teisės sistema. Tai parodo, kad *Forum Shopping* yra ne tik strateginis įrankis tam tikroms ginčo šalims, bet ir reiškiny s, kuris kelia iššūkių teisei s sistemai.

3.2.4. Proceso šalių nelygybės sudarymas

Daugiausiai *Forum Shopping* reiškiny s kritikuojamas dėl to, jog jo pagrindu, finansinių ir teisinių resursų pranašumus turinti ginčo šalis įgyja didesnę kontrolę ginčo eigos atžvilgiu. Šis poveikis kelia grėsmę ne tik teisingumui konkrečiuose ginčiuose, bet ir visos teismų sistemos vientisumui.

Forum Shopping kritikuojamas dėl galimybės stipresnėms ginčo šalims išnaudoti savo finansinius resursus ar teises žinias palankiausio teismo pasirinkimui. Šis reiškiny s leidžia šalims rinktis palankiausią teismą, kuriame jos gali tikėtis palankiausio rezultato, o tai lemia didesnę nelygybę tarp šalių, ypač atsakovų, kurie

⁶¹ PETSCH, M. (2011). What's Wrong with Forum Shopping? An Attempt to Identify and Assess the Real Issues of a Controversial Practice. *The International Lawyer*, 45(4), 1005-1028 [interaktyvus]. https://scholar.smu.edu/til/vol45/iss4/5/?utm_source=scholar.smu.edu%2Ftil%2Fvol45%2Fiss4%2F5&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages, p. 1010.

⁶² WHYTECK, C. A. (2011). The Evolving Forum Shopping System. *Cornell Law Review*, 96, 481-534 [interaktyvus]. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1596280, p. 498.

⁶³ BOOKMAN, P. K. (2016). The Unsung Virtues of Global Forum Shopping. *Notre Dame Law Review*, 92(2), 579-625 [interaktyvus]. https://ir.lawnet.fordham.edu/faculty_scholarship/968, p. 581.

⁶⁴ FERRARI, F. (2002). Forum Shopping and International Uniform Contract Law. *International and Comparative Law Quarterly*, 51(3), 689-710 [interaktyvus]. <https://www.cambridge.org/core/journals/international-and-comparative-law-quarterly/article/abs/forum-shopping-despite-international-uniform-contract-law-conventions/55844004896E815AAAE945B8ED13FA8A>, p. 7.

dažnai neturi pasirinkimo dėl jurisdikcijos ir yra priversti gintis jiems nepalankioje teisinėje aplinkoje⁶⁵.

Ilgų procesų ir jurisdikcijų keitimo strategijos dažnai priverčia silpnas šalis sutikti su mažiau palankiomis sąlygomis arba netgi pasitraukti iš proceso⁶⁶. Toks poveikis reikšia, kad silpnas šalis dažnai negali efektyviai apsiginti, net jei jos teisės buvo pažeistos. *Forum Shopping* gali tapti įrankiu priversti silpnas šalis patirti didesnę finansinę ir emocinę spaudimą. Proceso šalių nelygybė, kurią sukelia *Forum Shopping*, nėra atsitiktinė – tai strateginė taktika, skirta pasinaudoti teisinės sistemos spragomis⁶⁷. Tokia praktika iškreipia pamatinius teisingumo, protingumo, sąžiningumo principus, kuriems teisminė sistema turėtų teikti prioritetą.

4. *Forum Shopping* reiškinių vertinimas ES ir JAV

4.1. *Forum Shopping* reiškinių vertinimas ES

Forum Shopping reiškinių vertinimo klausimas ESTT praktikoje ne kartą buvo nagrinėtas ir aiškiai nurodyta, kad *Forum Shopping* elgesys neturi būti toleruojamas (turėtų būti ribojamas), nes jis pažeidžia teisinio saugumo principą, kuris reikalauja aiškių ir nuspėjamų jurisdikcijos taisyklių.

Pavyzdžiui, sprendime *Owusu* buvo keliamas prejudicinis klausimas ar *forum non conveniens* doktrina yra suderinama su Briuselio konvencija (toliau – **Konvencija**). Pagrindinėje byloje Jungtinės Karalystės (toliau – **JK**) pilietis, patyręs sužalojimą Jamaikoje, pateikė ieškinį JK teismui, tačiau atsakovas, atsakydamas į ieškinį, rėmėsi *forum non conveniens* doktrina ir prašė sustabdyti bylos nagrinėjimą, kadangi, jo manymu, byla labiau susijusi su Jamaika nei su JK. Sprendime ESTT konstatavo, kad Konvencijos 2 straipsnis, nustatantis, jog bylos turi būti nagrinėjamos tos valstybės teismuose, kurioje asmuo nuolat gyvena, yra imperatyvus ir nuo jo galima nukrypti tik pagal konvencijoje aiškiai numatytus atvejus⁶⁸. ESTT taip pat pabrėžė, kad, leidžiant taikyti *forum non conveniens* doktriną, būtų pažeistas vienas iš pagrindinių Konvencijos tikslų – užtikrinti teisinį saugumą⁶⁹. Šis principas reikalauja, kad juris-

⁶⁵ PETSCH, M. (2011). What's Wrong with Forum Shopping? An Attempt to Identify and Assess the Real Issues of a Controversial Practice. *The International Lawyer*, 45(4), 1005-1028 [interaktyvus]. https://scholar.smu.edu/til/vol45/iss4/5/?utm_source=scholar.smu.edu%2Ftil%2Fvol45%2Fiss4%2F5&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages, p. 1023.

⁶⁶ Ten pat.

⁶⁷ DORWARD, Daniel J. (1998). Forum Non Conveniens Doctrine and the Judicial Protection of Multinational Corporations from Forum Shopping Plaintiffs, 19 U. Pa. J. Int'l L. 141. [interaktyvus]. <https://scholarship.law.upenn.edu/jil/vol19/iss1/5>, p. 151.

⁶⁸ 1968 m. Konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. *Of L* 299, 31.12.1972, p. 32–42; *Owusu* [ESTT], Nr. C-281/02, [2005-03-01]. ECLI:EU:C:2005:120, p. 37.

⁶⁹ *Owusu* [ESTT], Nr. C-281/02, [2005-03-01]. ECLI:EU:C:2005:120, p. 38.

dikcijos taisyklės (leidžiančios nukrypti nuo pagrindinės taisyklės) būtų aiškinamos taip, kad atsakovas galėtų numatyti (angl. *reasonably to foresee*), kuriame kitame nei jo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisme jam gali būti iškelta byla⁷⁰.

Be to, Generalinis advokatas Philippe Léger, teikdamas išvadą šioje byloje nurodė, jog *forum non conveniens* doktrina yra plačiai paplitusi tik JK ir Airijoje, tačiau ji yra svetima valstybėms narėms, kuriose taikoma „civil law“ teisinė sistema, todėl Konvencija neturi nuostatų, susijusių su šia doktrina⁷¹. Užuoat stiprinusi teisinę Bendrijoje įsisteigusių asmenų apsaugą, *forum non conveniens* doktrina labiau skirta ją sumažinti⁷².

Taigi, ESTT konstatavo, kad Konvencija draudžia JK teismams atsakyti jurisdikcijos pagal *forum non conveniens* doktriną, net jei būtų galima teigti, kad Jamaiikos teismas būtų tinkamesnis/priimtinesnis nagrinėti bylą. Tai patvirtina, kad pagal Konvenciją *Forum Shopping* yra nepriimtinas, nes jis pažeidžia teisinį saugumą, kuris reikalauja aiškių ir nuspėjamų jurisdikcijos taisyklių. Teismas negali atsakyti jurisdikcijos ir perduoti bylos kitam teismui vien dėl to, kad viena šalis mano, jog kitos jurisdikcijos teismas yra tinkamesnis.

Kituose sprendimuose ESTT analizavo specialiosios jurisdikcijos taisyklę, numatytą Tarybos 2000 m. gruodžio 22 d. reglamente (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – **Briuselio I Reglamentas**) 6 straipsnio 1 punkte⁷³ ir 2007 m. Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – **Lugano Konvencija**) 6 straipsnio 1 punkte, kuriuose nurodyta, kad valstybėje narėje gyvenantis asmuo gali pareikšti ieškinį prieš kelis atsakovus, jeigu jų reikalavimai yra taip glaudžiai susiję, kad tikslinga juos nagrinėti kartu, siekiant išvengti atskirų teismo procesų metu priimtų sprendimų nesuderinamumo⁷⁴. ESTT konstatavo, kad ši taisyklė negali būti aiškinama taip, kad leistų ieškovui pareikšti ieškinį prieš kelis atstovus turint vienintelį tikslą, kad vienas iš jų išvengtų jo nuolatinės gyvenamosios ar buveinės vietos valstybės narės teismo jurisdikcijos⁷⁵.

⁷⁰ Pavyzdžiui, *GIE Groupe Concorde ir kiti* [ESTT], Nr. C-440/97, [1999-09-28]. ECLI:EU:C:1999:456, p. 24; *Besix* [ESTT], Nr. C-256/00, [2002-02-19]. ECLI:EU:C:2002:99, p. 26; *Handte / TMCS* [ESTT], Nr. C-26/91, [1992-06-17]. ECLI:EU:C:1992:268, p. 18; *Reisch Montage* [ESTT], Nr. C-103/05, [2006-07-13]. ECLI:EU:C:2006:471, p. 25.

⁷¹ Generalinio advokato Philippe Léger išvada, byloje *Owusu*, Nr. C-281/02 [2004-12-14]. ECLI:EU:C:2004:798, p. 220, 275.

⁷² Ten pat, p. 267.

⁷³ Reglamentą pakeitė 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. *OL L 351*, 20/12/2012, p. 1–32.

⁷⁴ Tarybos 2000 m. gruodžio 22 d. reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. *OL L 12*, 16/01/2001, p. 1–23; 2007 m. Konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. *OJ L 339*, 21.12.2007, p. 3–41.

⁷⁵ *Kalfelis / Schröder ir kiti* [ESTT], Nr. C-189/87, [1988-09-27]. ECLI:EU:C:1988:459, p. 8-9; *Reisch Montage* [ESTT], Nr. C-103/05, [2006-07-13]. ECLI:EU:C:2006:471, p. 32.

Dar kituose sprendimuose ESTT išaiškino, kaip turėtų būti interpretuojama Briuselio I Reglamento 5 straipsnio 3 punkto specialiosios jurisdikcijos taisyklė, numatanti, kad valstybėje narėje nuolat gyvenančiam asmeniui kitoje valstybėje narėje byla dėl civilinės teisės pažeidimų, delikto arba kvazidelikto gali būti iškelta vietos, kurioje įvyko žala sukėlęs įvykis ar jis gali įvykti⁷⁶. Visų pirma, ESTT pažymėjo, jog ši taisyklė turi būti aiškinama savarankiškai, griežtai ir siaurai⁷⁷. Ši sąvoka neapima ieškovo nuolatinės gyvenamosios vietos, kurioje yra pagrindinė jo turto buvimo vieta, vien dėl to, kad joje jis patyrė finansinių nuostolių, praradęs savo turto dalį kitoje valstybėje narėje⁷⁸. Vien finansinių nuostolių ieškovo banko sąskaitoje atsiradimo faktas yra nepakankamas. Tik tuo atveju, jei kitos ypatingos bylos aplinkybės taip pat prisideda prie jurisdikcijos suteikimo, tokia žala galėtų ieškovui pagrįstai leisti pareikšti ieškinį šiame teisme⁷⁹.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad *forum non conveniens* doktrinos (kuri yra susijusi su *Forum Shopping*) naudojimas, nėra leistinas pagal ESTT praktiką. Konvencija, Briuselio I Reglamentas ir Lugano Konvencija draudžia susitariančiosios valstybės teismui atsakyti arba prisiimti ginčo jurisdikciją, remiantis *forum non conveniens* doktrina. ES jurisdikcijos taisyklės turi būti aiškinamos siaurai, o jei asmuo siekia pasinaudoti *Forum Shopping* praktika, kad teismas būtų pasirinktas tik dėl to, kad jis, jo nuomone, bus naudingesnis, ši praktika yra nepriimtina ir prieštarauja ESTT jurisprudencijai.

4.2. *Forum Shopping* reiškinių vertinimas JAV

Jau nuo XX a. vidurio *Forum Shopping* reiškinyje yra ypač diskutuotinas JAV teisės teorijos ir praktikos objektas. Byloje *Gulf Oil Corp. v. Gilbert* JAV Aukščiausiasis Teismas pabrėžė: „Ieškovo pasirinkimas dėl teismo vietos retai kada turėtų būti trukdomas, nebent pusiausvyrą būtų pernelyg palanki atsakovui“⁸⁰. Toks sprendimas sudaro

⁷⁶ Tarybos 2000 m. gruodžio 22 d. reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. *OL L 12, 16/01/2001, p. 1–23*.

⁷⁷ Pavyzdžiui, *Löber* [ESTT], Nr. C-304/17, [2018-09-12]. ECLI:EU:C:2018:701, p. 17; *Kolassa* [ESTT], Nr. C-375/13, [2015-01-28]. ECLI:EU:C:2015:37, p. 43; *Coty Germany* [ESTT], Nr. C-360/12, [2014-06-05]. ECLI:EU:C:2014:1318, p. 45; *Melzer* [ESTT], Nr. C-228/11, [2013-05-16]. ECLI:EU:C:2013:305, p. 24; *Zuid-Chemie* [ESTT], Nr. C-189/08, [2009-07-16]. ECLI:EU:C:2009:475, p. 22; *Blijdenstein* [ESTT], Nr. C-433/01, [2004-01-15]. ECLI:EU:C:2004:21, p. 25; *Kronhofer* [ESTT], Nr. C-168/02, [2004-06-10]. ECLI:EU:C:2004:364, p. 14; *Painer* [ESTT], Nr. C-145/10, [2011-12-01]. ECLI:EU:C:2011:798, p. 74; *Freeport* [ESTT], Nr. C-98/06, [2007-10-11]. ECLI:EU:C:2007:595, p. 35; *Glaxosmithkline ir Laboratoires Glaxosmithkline* [ESTT], Nr. C-462/06, [2008-05-22]. ECLI:EU:C:2008:299, p. 28.

⁷⁸ *Universal Music International Holding* [ESTT], Nr. C-12/15, [2016-06-16]. ECLI:EU:C:2016:449, p. 35; *Kronhofer* [ESTT], Nr. C-168/02, [2004-06-10]. ECLI:EU:C:2004:364, p. 21.

⁷⁹ *Universal Music International Holding* [ESTT], Nr. C-12/15, [2016-06-16]. ECLI:EU:C:2016:449, p. 38–39.

⁸⁰ *Gulf Oil Corp. v. Gilbert*, 1947. U.S. Supreme Court, 330 U.S. 501.

palankų požiūrį į *Forum Shopping* taikymą praktikoje, tačiau pabrėžtina, jog tokia pozicija nėra absoliuti. Pavyzdžiui, byloje *Piper Aircraft Co. v. Reyno* pabrėžiamos *Forum Shopping* reiškinių ribos: „Ieškovas negali, pasirinkdamas netinkamą teismą, erzinti, varginti ar engti atsakovo, sukeldamas jam išlaidų ar rūpesčių, kurie nėra būtini jo teisei pasinaudoti savo teisių gynimo priemonėmis“⁸¹. Šis teiginys ne tik patvirtino *forum non conveniens* doktrinos svarbą, bet ir nustatė griežtas ribas, apsaugančias atsakovą nuo nepagrįsto ieškovo elgesio. Dar kitoje byloje *Ferens v. John Deere Co.* JAV Aukščiausiasis Teismas pripažino, jog: „Teismo vietos pasirinkimas išlieka teisėta priemonė procesiniam teisingumui ir materialiniam teisingumui užtikrinti“⁸². Taigi, atsižvelgus į šiuos sprendimus, pastebima, kad ankstesnėje JAV teismų praktikoje, teismai formavo palankų požiūrį į *Forum Shopping* reiškinį.

Šiek tiek kitokia tendencija pastebima naujoje, šiuolaikinėje JAV teismų praktikoje – *Forum Shopping* reiškinys yra vertinamas gana kritiškai, pabrėžiant jo galimą neigiamą poveikį teisminių procesų efektyvumui ir sąžiningumui. Pavyzdžiui, byloje *HBC US Propco Holdings, LLC v. Federal Realty Investment Trust* apeliacinis teismas akcentavo, kad išankstinis ieškinio pateikimas, siekiant pasinaudoti pirmumo taisykle (angl. *first-to-file rule*) ir užsitikrinti palankų teismą, yra netinkamas ir gali būti laikomas piktnaudžiavimu. Teismas taip pat pažymėjo, kad *Forum Shopping* laikomas viena iš išimčių pirmumo taisyklei, kai teisingumo ar proceso operatyvumo interesai reikalauja nukrypti nuo šios taisyklės⁸³. Byloje *In re Fort Worth Chamber of Commerce Forum Shopping* reiškinys apibūdinamas kaip manipulytyvi ir nepagrįsta teisinių veiksmų taktika, kuri pažeidžia teisinio proceso vientisumą. Pabrėžiama, kad teismo vieta negali būti laisvai pasirenkama proceso šalių nuožiūra: „Teismas – tai ne kontinentiniai pusryčiai; negalima rinktis pagal ieškovo užgaidą, kur ir kaip pateikti ieškinį“⁸⁴. Tokie veiksmai gali iškraipyti teisingumo esmę bei verčia teismus imtis papildomų priemonių užkirsti tam kelią⁸⁵.

Byloje *Mendocino Railway v. Jack Ainsworth* JAV apeliacinis teismas akcentavo, kad *Forum Shopping* praktika tiesiogiai susijusi su šalių bandymais vengti nepalankių sprendimų ir ieškoti palankesnių kitame teisme: „Atsižvelgiant į tai, kad Mendocino Railway pateikė federalinį ieškinį po to, kai valstijos teismas atmetė ankstesnį, kas reiškia nepalankų rezultatą, *Forum Shopping* reiškinys tampa ieškinio atmetimo

⁸¹ *Piper Aircraft Co. v. Reyno*, 1981. U.S. Supreme Court, 454 U.S. 235.

⁸² *Ferens v. John Deere Co.*, 1990. U.S. Supreme Court, 494 U.S. 516.

⁸³ *HBC US Propco Holdings, LLC v. Federal Realty Investment Trust*, 2023. Maryland Appellate Court, No. 558, Sept. Term, 2022, 258 Md. App.

⁸⁴ angl. „Venue is not a continental breakfast; you cannot pick and choose on a Plaintiff's whim where and how a lawsuit is filed.“

⁸⁵ *In re Fort Worth Chamber of Commerce*, 2024. Texas Appellate Court, No. 24-10463, 5th Cir, p. 25-26.

pagrindu⁸⁶. Tokie veiksmai pažeidžia sąžiningumo principą ir kelia grėsmę teisinės sistemos patikimumui. Panaši pozicija buvo išreikšta ir byloje *Juannelious Benjamin Murray, Sr. v. Safir Law PLC*, kur teismas nustatė, kad ieškovas ir jo advokatas piktnaudžiavo teismų pasirinkimu siekdami išvengti nepalankių sprendimų ir tikslingai vilkino teismo procesus. Teismo sprendime pažymima, kad tokie veiksmai buvo sąmoningi ir turėjo netinkamą tikslą⁸⁷. Taigi JAV teismų praktikoje *Forum Shopping* reiškinys vertinamas kaip nesąžiningas šalių elgesys, kuriuo siekiama išvengti nepalankių sprendimų ir manipuliuoti teismų sistema.

Apibendrinant, nepaisant egzistuojančių *Forum Shopping* teigiamos reikšmės sprendimų, *Forum Shopping* reiškinys šiuolaikinėje JAV teismų praktikoje vertinamas kur kas kritiškiau, teismai vis dažniau išskiria neigiamą *Forum Shopping* reiškinio tikslą – išnaudoti sistemos lankstumą asmeniniam pranašumui. Todėl *Forum Shopping* taikymo praktika ne tik kritikuojama, bet ir aktyviai ribojama.

Išvados

1. Nors *Forum Shopping* reiškiniui atsirasti yra būtinos dvi konkrečios sąlygos – kelių potencialių teismų egzistavimas ir skirtingų teisinių sistemų prieinamumas – nėra vieningo požiūrio dėl jo reikšmės. Tyrimo metu nustatyta, kad vieni autoriai šį reiškinį vertina kaip strategiją, kiti – kaip galimybę, atsirandančią dėl skirtingų jurisdikcijų taisyklių, o tretieji – siūlo kiekvieną situaciją vertinti vadovaujantis teismų suformuluotomis taisyklėmis. Autorių nuomone, tinkamiausia *Forum Shopping* vertinti kaip strateginį reiškinį, kai ginčo šalys pasirenka konkrečią jurisdikciją ar teismą, siekdamos palankiausio sprendimo arba geriausių ginčo nagrinėjimo sąlygų.
2. Įprastai išskiriami du *Forum Shopping* tipai: tarptautinis ir nacionalinis. Tarptautinis *Forum Shopping* reiškia, kad ginčo šalys renkasi tarp kelių skirtingų teisinių sistemų, o nacionalinis – kai šalys siekia rasti palankiausias bylos nagrinėjimo sąlygas toje pačioje teisinėje sistemoje, renkantys tarp kelių teismų vienoje valstybėje. Nors nacionalinėje sistemoje teorinė galimybė manipuliuoti teismų sistema ir pasinaudoti *Forum Shopping* egzistuoja, tačiau CPK 62¹, 62² ir 62³ straipsniai užkerta tam kelią. Šie straipsniai riboja ieškovo galimybes pasirinkti jo asmeninius interesus atitinkantį teisėją ir užtikrina objektyvų bylų paskirstymą.
3. *Forum Shopping* reiškinys vertinamas nevienareikšmiškai: nors tai gali skatinti teisės normų vystymąsi ir tam tikrais atvejais užtikrinti ekonominį efektyvumą, jo neigiami padariniai nusveria privalumus. *Forum Shopping* suteikia galimybę stipresnėms

⁸⁶ *Mendocino Railway v. Jack Ainsworth*, 2024. U.S. Appellate Court, No. 21-17097, 9th Cir, p. 15.

⁸⁷ *Juannelious Benjamin Murray, Sr. v. Safir Law PLC*, 2024. U.S. District Court, No. 22-12345, 4th Cir, p. 7.

proceso šalims manipuluoti teisinėmis sistemomis, pasitelkiant finansinius ir teisės resursus kaip pranašumą, o tai lemia proceso šalių nelygybę, teismų apkrovą, proceso vilkinimą bei teisinio tikrumo ir nuoseklumo iškraipymą. Šis reiškinyje ne tik apsunkina teismų darbą, bet ir mažina visuomenės pasitikėjimą teisės sistema, sudarydamas išpūdį, jog teisingumas priklauso nuo proceso šalių gebėjimo išnaudoti teises spragas, o ne nuo faktinių aplinkybių ir teisės principų. Todėl *Forum Shopping* reiškinyje vertinamas kaip piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis, kuris pažeidžia esminius teisingumo, sąžiningumo ir teisės viršenybės principus.

4. Išanalizavus ESTT praktiką, nustatyta, kad *forum non conveniens* doktrinos taikymas ES, kuris yra glaudžiai susijęs su *Forum Shopping* reiškiniu, nėra leistinas. Atlikta vertinimo analizė parodė, kad šis reiškinyje pažeidžia teisinio saugumo principą, kuris reikalauja, kad jurisdikcijos taisyklės būtų aiškinamos savarankiškai, griežtai bei siaurai ir būtų lengvai nuspėjamos. Išnagrinėjus JAV teismų praktiką, pastebima, jog *Forum Shopping* reiškinyje vis dažniau vertinamas kritiškai, kaip manipuliatyvi ir nesąžininga taktika, kuri pažeidžia proceso sąžiningumo principus, kelia grėsmę teisinės sistemos vientisumui ir trukdo efektyviam bei teisingam ginčų sprendimui, todėl JAV teismai aktyviai riboja jo taikymą.

Šaltinių sąrašas:

Teisės norminiai aktai

Europos Sąjungos konvencijos ir reglamentai

1. 1968 m. Konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. OJ L 299, 31.12.1972.
2. Tarybos 2000 m. gruodžio 22 d. reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. OL L 12, 16/01/2001, p. 1–23.
3. 2007 m. Konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. OJ L 339, 21.12.2007, p. 3–41.
4. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas 2012 m. gruodžio 12 d. (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. OL L 351, 20/12/2012, p. 1–32.

Konstitucija, kodeksai, įstatymai

5. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. *Valstybės žinios*, 1992, 33-1014.
6. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. 1994 m. gegužės 31 d. Nr. I-480. *Valstybės žinios*, 1994, 46-851.
7. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas. 2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743. *Valstybės žinios*, 2002, 36-1340.

8. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 62-1, 304, 441 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 62-2, 62-3 straipsniais įstatymas. 2023 m. gegužės 31 d. Nr. XIVP-2827. TAR, 2023, 14332.

Specialioji literatūra

Vadovėlis

9. LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V. ir NEKROŠIUS, V. (2003). Civilinio proceso teisė, I tomas. Vilnius: Justitia.

Straipsniai elektroniniuose mokslo žurnaluose

10. ALGERO, M. (1999). In Defense of Forum Shopping: A Realistic Look at Selecting a Venue. *Nebraska Law Review*, 78(1), 79-112 [interaktyvus]. <https://digitalcommons.unl.edu/nlr/vol78/iss1/5/>.
11. BASSETT, D. L. (2006). The Forum Game. *North Carolina Law Review*, 84(2), 333-395 [interaktyvus]. <http://scholarship.law.unc.edu/nclr/vol84/iss2/2>.
12. BOOKMAN, P. K. (2016). The Unsung Virtues of Global Forum Shopping. *Notre Dame Law Review*, 92(2), 579-625 [interaktyvus]. https://ir.lawnet.fordham.edu/faculty_scholarship/968.
13. BORCHERS, P. J. (2010). Punitive Damages, Forum Shopping, and the Conflict of Laws. *Louisiana Law Review*, 70(2), 529-555 [interaktyvus]. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1574940.
14. BRAND, R. (2002). Comparative Forum non conveniens and the Hague Judgments Convention. *Texas International Law Journal*, 37, 467-498 [interaktyvus]. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1214602.
15. DORWARD, Daniel J. (1998). Forum Non Conveniens Doctrine and the Judicial Protection of Multinational Corporations from Forum Shopping Plaintiffs, 19 U. Pa. J. Int'l L. 141. [interaktyvus]. <https://scholarship.law.upenn.edu/jil/vol19/iss1/5>.
16. FERRARI, F. (2002). Forum Shopping and International Uniform Contract Law. *International and Comparative Law Quarterly*, 51(3), 689-710 [interaktyvus]. <https://www.cambridge.org/core/journals/international-and-comparative-law-quarterly/article/abs/forum-shopping-despite-international-uniform-contract-law-conventions/55844004896E815AAAE945B8ED13FA8A>.
17. GRIGIENĖ, J. (2004). Forum non conveniens doktrina ir jos taikymas teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 51(43), 80-89 [interaktyvus]. <https://www.bing.com/ck/a?!&&p=771cce5afe9ed7732707e8f69ab86c05b137c81ad9a596eaf2563d51bda1321fjmltdHm9MTczNTg2M-jQwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&fclid=308aef27-1ed8-64d0-02f8-fbd01ff06503&psq=-grigien%c4%97+Forum+non+conveniens&u=a1aHR0cHM6Ly9vanMubXJ1bmkuZXUvb2pzL2p1cmlzcHJ1ZGVuY2UvYXJ0aWNsZS9kb3dubG9hZC8zMjgyLzZlMwO-DA&ntb=1>.
18. GUTHRIE, N. (1995). Forum Shopping - What's Wrong with That? *Sydney Law Review*, 16(1), 5-25 [interaktyvus]. <https://www.sydney.edu.au/law/publications/sydneylawreview/>.

19. JUENGER, F. K. (1989). Forum Shopping, Domestic and International. *Tulane Law Review*, 63(3), 553-582 [interaktyvus]. <https://www.tulanelawreview.org/articles/Forum-Shopping>.
20. MALOY, R. (2005). Forum Shopping? What's wrong with that? [interaktyvus]. <https://studylib.net/doc/8091531/Forum-Shopping---what-s-wrong-with-that>.
21. MSKHVILIDZE, T. (2023). The legal nature of forum shopping in international civil procedure law. *Law & World*, 25(1), 93–103 [interaktyvus]. https://archive.org/details/httpslawandworld.gepdfarticlespdfvolume9_issue1_2023tamar_mskhvildze.pdf.
22. PETSCHE, M. (2011). What's Wrong with Forum Shopping? An Attempt to Identify and Assess the Real Issues of a Controversial Practice. *The International Lawyer*, 45(4), 1005-1028 [interaktyvus]. https://scholar.smu.edu/til/vol45/iss4/5/?utm_source=scholar.smu.edu%2Ftil%2Fvol45%2Fiss4%2F5&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages.
23. WHYTOK, C. A. (2011). The Evolving Forum Shopping System. *Cornell Law Review*, 96, 481-534 [interaktyvus]. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1596280.

Teismų praktika

ESTT praktika

24. *Kalfelis / Schröder ir kiti* [ESTT], Nr. C-189/87, [1988-09-27]. ECLI:EU:C:1988:459.
25. *Handte / TMCS* [ESTT], Nr. C-26/91, [1992-06-17]. ECLI:EU:C:1992:268.
26. *GIE Groupe Concorde ir kiti* [ESTT], Nr. C-440/97, [1999-09-28]. ECLI:EU:C:1999:456.
27. *Besix* [ESTT], Nr. C-256/00, [2002-02-19]. ECLI:EU:C:2002:99.
28. *Blijdenstein* [ESTT], Nr. C-433/01, [2004-01-15]. ECLI:EU:C:2004:21.
29. *Kronhofer* [ESTT], Nr. C-168/02, [2004-06-10]. ECLI:EU:C:2004:364.
30. *Owusu* [ESTT], Nr. C-281/02, [2005-03-01]. ECLI:EU:C:2005:120.
31. *Reisch Montage* [ESTT], Nr. C-103/05, [2006-07-13]. ECLI:EU:C:2006:471.
32. *Freeport* [ESTT], Nr. C-98/06, [2007-10-11]. ECLI:EU:C:2007:595.
33. *Glaxosmithkline ir Laboratoires Glaxosmithkline* [ESTT], Nr. C-462/06, [2008-05-22]. ECLI:EU:C:2008:299.
34. *Zuid-Chemie* [ESTT], Nr. C-189/08, [2009-07-16]. ECLI:EU:C:2009:475.
35. *Painer* [ESTT], Nr. C-145/10, [2011-12-01]. ECLI:EU:C:2011:798.
36. *Melzer* [ESTT], Nr. C-228/11, [2013-05-16]. ECLI:EU:C:2013:305.
37. *Coty Germany* [ESTT], Nr. C-360/12, [2014-06-05]. ECLI:EU:C:2014:1318.
38. *Kolassa* [ESTT], Nr. C-375/13, [2015-01-28]. ECLI:EU:C:2015:37.
39. *Universal Music International Holding* [ESTT], Nr. C-12/15, [2016-06-16]. ECLI:EU:C:2016:449.
40. *Löber* [ESTT], Nr. C-304/17, [2018-09-12]. ECLI:EU:C:2018:701.

JAV teismų praktika

41. *Gulf Oil Corp. v. Gilbert*, 1947. U.S. Supreme Court, 330 U.S. 501.
42. *Piper Aircraft Co. v. Reyno*, 1981. U.S. Supreme Court, 454 U.S. 235.

43. *Ferens v. John Deere Co.*, 1990. U.S. Supreme Court, 494 U.S. 516.
44. *HBC US Propco Holdings, LLC v. Federal Realty Investment Trust*, 2023. Maryland Appellate Court, No. 558, Sept. Term, 2022, 258 Md. App.
45. *In re Fort Worth Chamber of Commerce*, 2024. Texas Appellate Court, No. 24-10463, 5th Cir.
46. *Juannelious Benjamin Murray, Sr. v. Safir Law PLC*, 2024. U.S. District Court, No. 22-12345, 4th Cir.
47. *Mendocino Railway v. Jack Ainsworth*, 2024. U.S. Appellate Court, No. 21-17097, 9th Cir.

Kiti šaltiniai

Genaralinio advokato išvada

48. Genaralinio advokato Philippe Léger išvada, byloje *Owusu*, Nr. C-281/02 [2004-12-14]. ECLI:EU:C:2004:798.

Interneto portalai

49. Lietuvos Teismai (2018-01-03). Aktuali informacija! Teismai nuo 2018 m.: 5 pokyčiai, kuriuos būtina žinoti [interaktyvus]. <https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemos-naujienos/aktuali-informacija-teismai-nuo-2018-m.-5-pokyciai-kuriuos-butina-zinoti/5341>.
50. Lietuvos Teismai (2024-06-27). Civilinių bylų skirstymo pasikeitimai apylinkių ir apygardų teismuose [interaktyvus]. <https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemos-naujienos/civiliniu-bylu-skirstymo-pasikeitimai-apylinkiu-ir-apygardu-teismuose/12483>.
51. Lietuvos Teismai (2024-12-16). Dėl apylinkių teismų veiklos pokyčių nuo 2025 m. Sausio 1 d. [interaktyvus]. <https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemos-naujienos/del-apylinkiu-teismu-veiklos-pokyciu-nuo-2025-m.-sausio-1-d./12896>.
52. Lietuvos Teismai. Teismų sistema [interaktyvus]. <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/teismai-ir-teisejai/teismu-sistema/153#:~:text=Bendrosios%20kompetencijos%20teismai%20yra%20apylinki%C5%B3%20teismai%20%2812%29%2C%20apygard%C5%B3,taip%20pat%20nagrin%C4%97ja%20ir%20administracini%C5%B3%20teis%C4%97s%20pa%C5%BEidim%C5%B3%20bylas>.
53. Lsd.law. Judge-*Shopping* definition [interaktyvus]. <https://www.lsd.law/define/judge-Shopping>.
54. New Atlas. The art of „judge *Shopping*“ is now a precise science, thanks to AI. [interaktyvus]. <https://newatlas.com/technology/judge-Shopping-is-now-a-precise-science-thanks-to-ai/>.
55. Oxford Reference. *Forum non conveniens*. [interaktyvus]. <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095830144>.

FORUM SHOPPING: IŠRADINGA STRATEGIJA AR PIKTNAUDŽIAVIMAS SAVO PROCESINĖMIS TEISĖMIS?

SANTRAUKA

Moksliniame straipsnyje analizuojamas *Forum Shopping* – reiškiny, kai ginčo šalys strategiškai renkasi jurisdikciją ar teismą, siekdamos sau palankesnio sprendimo. Nagrinėjamos šio reiškinių sąlygos ir sampratos, akcentuojant teigiamus ir neigiamus šio reiškinių aspektus. Aptariami pagrindiniai *Forum Shopping* tipai – tarptautinis ir nacionalinis.

Lietuvos kontekste išskiriama *Forum Shopping* grėsmė pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose, pabrėžiant, kaip ši praktika gali būti išnaudojama ginčo šalių, manipuliuojant teismingumo taisyklėmis. Straipsnyje įvertinami pagrindiniai *Forum Shopping* privalumai, tokie kaip galimybė užtikrinti palankų teisinį rezultatą ir didinti ekonominį efektyvumą. Tačiau taip pat analizuojamos ir šio reiškinių neigiamos pasekmės: teismų apkrova, proceso vilkinimas, teisinio netikrumo skatinimas, manipuliavimas teismai bei proceso šalių nelygybės skatinimas.

Taip pat pateikiama *Forum Shopping* praktikos analizė, remiantis ESTT ir JAV teismų sprendimais. ESTT praktikoje šis reiškinys aiškiai ribojamas, teikiant prioritetą teisinio saugumo ir nuspėjamumo principams, o JAV praktikoje, nors tam tikrais atvejais pripažįstamas teisėtu, jis dažnai kritikuojamas kaip procesinių teisių piktnaudžiavimas, pažeidžiantis sąžiningumo ir teisingumo principus.

Straipsnyje daroma išvada, kad *Forum Shopping* dažniausiai laikomas procesinių teisių piktnaudžiavimo forma, iškraipanti teisingumo vykdymo esmę. Šis reiškinys ne tik pažeidžia teismo proceso sąžiningumą ir skaidrumą, bet ir sustiprina šalių nelygybę, sudarydamas galimybes stipresnėms proceso šalims manipuluoti teisine sistema. Tokia praktika griaua visuomenės pasitikėjimą teismų sistema, skatina teisinio netikrumo augimą bei kelia grėsmę teisės viršenybės ir teisingumo principų įgyvendinimui.

FORUM SHOPPING: AN INGENIOUS STRATEGY OR AN ABUSE OF YOUR PROCEDURAL RIGHTS?

SUMMARY

The article analyses *Forum Shopping*, a phenomenon where parties to a dispute strategically choose a jurisdiction or court to seek a more favorable decision. The conditions and concepts of this phenomenon are examined, emphasizing its positive and negative aspects. The main types of *Forum Shopping* are discussed, namely international and national.

In the Lithuanian context, the threat of *Forum Shopping* is highlighted in first instance and appellate courts, underlining how this practice can be exploited by litigants to manipulate the rules of jurisdiction. The article evaluates the main advantages of

Forum Shopping, such as the ability to ensure a favorable legal outcome and increase economic efficiency. However, the negative consequences of this phenomenon are also analysed: court overload, process delays, fostering legal uncertainty, manipulation of courts, and promoting inequality of the parties to the process

It also provides an analysis of *Forum Shopping* case law based on the jurisprudence of the CJEU and the US courts. The CJEU case law clearly limits the phenomenon, giving priority to the principles of legal certainty and predictability, while the US case law, while recognising it as legitimate in some cases, often criticises it as an abuse of procedural rights, violating the principles of fairness and justice.

The article concludes that *Forum Shopping* is in many cases considered to be a form of abuse of process. This phenomenon not only undermines the fairness and transparency of judicial proceedings, but also reinforces the inequality of the parties, allowing stronger litigants to manipulate the legal system in their favour. Such practices undermine public trust in the judicial system, foster legal uncertainty and pose a serious threat to the rule of law and the implementation of the principles of justice